

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
ДІДЕНКА ОЛЕКСАНДРА ВАСИЛЬОВИЧА про дисертацію
СУТЯГИ ОЛЕКСАНДРА СТАНІСЛАВОВИЧА на тему
**«ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ ПРАВА В УНІВЕРСИТЕТАХ
ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ»,**
що подана на здобуття ступеня доктора філософії
(галузь знань 01 Освіта/Педагогіка,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки)

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами. Актуальність теми дослідження «Професійна підготовка магістрів права в університетах Великої Британії» зумовлена сучасними тенденціями розвитку вищої юридичної освіти в умовах глобалізації, інтернаціоналізації, цифрової трансформації та інтеграції до європейського освітнього простору. У цих умовах суттєво зростають вимоги до якості професійної підготовки правників, рівня їхньої фахової, дослідницької та аналітичної компетентності, здатності ухвалювати обґрунтовані рішення й ефективно діяти в динамічному правовому середовищі.

Особливого значення набуває магістерський рівень юридичної освіти, на якому формується здатність до наукового аналізу правових явищ, здійснення професійних досліджень, критичного осмислення законодавчих змін, а також розвитку дослідницької автономії, академічної культури й навичок практичного застосування права. Ефективність такої підготовки значною мірою залежить від поєднання фундаментальної теоретичної бази з практико-орієнтованим навчанням, використання інноваційних освітніх технологій, міждисциплінарного підходу та залучення здобувачів до аналітичної й науково-дослідницької діяльності.

У цьому контексті особливий науковий інтерес становить система професійної підготовки магістрів права у Великій Британії, яка характеризується високим рівнем інституційного врегулювання, поєднанням академічної і практичної складових, гнучкістю освітніх програм, розвиненими механізмами забезпечення якості освіти та орієнтацією на професійні стандарти правничої діяльності. Вивчення британського досвіду дає можливість виявити ефективні підходи до організації магістерської юридичної освіти, розвитку дослідницьких компетентностей і формування професійної готовності майбутніх правників відповідно до міжнародних стандартів.

Актуальність дослідження посилюється необхідністю модернізації системи підготовки магістрів права в Україні, забезпечення її відповідності сучасним європейським вимогам та потребам ринку юридичних послуг.

Водночас аналіз наукових джерел свідчить, що проблема професійної підготовки магістрів права в університетах Великої Британії ще не отримала цілісного й системного висвітлення у вітчизняній педагогічній компаративістиці. Недостатньо дослідженими залишаються питання організаційно-дидактичних засад магістерської підготовки, диверсифікації освітніх програм, розвитку дослідницької складової, використання інноваційних технологій навчання та забезпечення професійної мобільності майбутніх правників.

Доцільність наукового розроблення проблеми зумовлена також наявністю суперечностей між потребою інтеграції української юридичної освіти до європейського освітнього простору та недостатнім використанням конструктивних ідей зарубіжного досвіду; між необхідністю підвищення якості професійної підготовки магістрів права відповідно до міжнародних стандартів і недостатньою розробленістю сучасних моделей організації магістерської юридичної освіти; між потребою у формуванні високого рівня дослідницької та професійної компетентності майбутніх правників і обмеженим науково-методичним обґрунтуванням шляхів її забезпечення у вітчизняній освітній практиці.

Отже, вивчення особливостей професійної підготовки магістрів права в університетах Великої Британії та визначення можливостей творчого використання конструктивних елементів британського досвіду в системі вищої юридичної освіти України є своєчасним, актуальним і має важливе теоретичне та практичне значення.

Дисертацію підготовлено відповідно до тематичного плану науково дослідницьких робіт Хмельницького національного університету в межах науково-дослідницької роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663). Тема роботи затверджена вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 18 від 26.06.2025 р).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації, наукових публікацій автора та результатів апробації дослідження дає підстави стверджувати, що отримані результати є науково обґрунтованими, достовірними та мають теоретичне і практичне значення.

Обґрунтованість наукових положень забезпечується чітко визначеними метою, завданнями, об'єктом, предметом і логікою дослідження, а також використанням комплексу взаємопов'язаних теоретичних і емпіричних методів, адекватних меті роботи. Автором здійснено ґрунтовний аналіз наукових джерел, нормативних документів і сучасних тенденцій розвитку юридичної освіти у Великій Британії та Україні, що дозволило виявити особливості професійної підготовки магістрів права й обґрунтувати можливості імплементації

британського досвіду у вітчизняну освітню практику.

Достовірність результатів посилюється тривалим періодом проведення дослідження (2022–2026 рр.), належною апробацією основних положень дисертації на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних заходах, а також публікацією результатів у фахових наукових виданнях. Практичне значення дослідження підтверджується впровадженням його результатів в освітній процес закладів вищої освіти України.

Загалом зміст дисертації та публікацій автора свідчить про належний рівень сформованості дослідницької компетентності здобувача, його здатність до самостійного наукового пошуку, використання сучасного методологічного інструментарію та формулювання обґрунтованих наукових висновків.

З метою вирішення завдань дослідження і досягнення поставленої мети використано комплекс взаємопов'язаних методів:

теоретичні – аналіз і синтез (для обґрунтування поняттєво-термінологічного апарату дослідження); структурно функційний аналіз (для з'ясування дидактичних засад професійної підготовки магістрів права); компаративно-педагогічний аналіз (для порівняння та виявлення особливостей професійної підготовки магістрів права у Великій Британії та Україні); емпіричні – спостереження, опитування, бесіди зі студентами та викладачами українських і британських університетів.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Хмельницького національного університету (довідка № 141/172 від 30.12.2025 р.), Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (довідка №535/1 від 15.10.2025 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (№03-24/01/144 від 13.01.2026 р.).

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації.

Достовірність результатів дослідження забезпечується чіткістю логіки та послідовністю реалізації наукового пошуку, обґрунтованим визначенням мети, завдань, об'єкта, предмета й методів дослідження, а також комплексним використанням взаємопов'язаних теоретичних і емпіричних методів. Вірогідність отриманих результатів підтверджується ґрунтовним аналізом наукових джерел, нормативних документів у сфері вищої юридичної освіти, професійних стандартів підготовки правників у Великій Британії, а також застосуванням компаративно-педагогічного аналізу для зіставлення британського й українського досвіду професійної підготовки магістрів права.

Достовірність висновків посилюється тривалим періодом проведення дослідження (2022–2026 рр.), системністю опрацювання значного масиву англомовних і українських джерел, апробацією основних положень дисертації на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також упровадженням результатів дослідження в освітній процес закладів вищої освіти

України. Важливим підтвердженням наукової обґрунтованості результатів є їх узгодженість із сучасними тенденціями розвитку юридичної освіти та практична спрямованість запропонованих рекомендацій щодо використання інноваційних ідей британського досвіду у вітчизняній системі підготовки магістрів права.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше виявлено та теоретично обґрунтовано організаційно-дидактичні особливості професійної підготовки магістрів права в університетах Великої Британії (регламентація підготовки відповідно до професійних стандартів соліситорів і баристерів; функціонування мультипровайдерської системи надання освітніх послуг; забезпечення балансу між академічною автономією закладів вищої освіти та дотриманням професійних стандартів; інтеграція та диверсифікація освітніх програм; прикладна спрямованість магістерських програм; стандартизація та міждисциплінарність змісту; інтеграція інноваційних технологій і методів навчання; активне використання юридичних клінік, менторства, симуляційних судових процесів (mooting), стажувань і практико-орієнтованих проєктів на засадах ко-продукції знань (co-production), орієнтованих на розвиток практичних, аналітичних і критично-рефлексивних умінь; застосування стандартизованих механізмів оцінювання професійних компетентностей; стимулювання наукової творчості в умовах розвиненої дослідницької інфраструктури; забезпечення можливостей індивідуалізації освітньої траєкторії відповідно до професійних інтересів і кар'єрних орієнтирів; використання варіативних (опціональних) форм оцінювання); здійснено порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки магістрів права в університетах Великої Британії та України; окреслено можливості імплементації інноваційних ідей британського досвіду в системі вищої юридичної освіти України; *удосконалено* змістове та навчально-методичне забезпечення професійної підготовки магістрів права; *подальшого розвитку* набули положення щодо тенденцій розвитку юридичної освіти у Великій Британії та Україні, а також вимог до професійної діяльності й компетентності юристів у Великій Британії.

4. Значення одержаних результатів для науки і практичного використання.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у здійсненні цілісного порівняльно-педагогічного аналізу професійної підготовки магістрів права в університетах Великої Британії та України, виявленні й теоретичному обґрунтуванні організаційно-дидактичних особливостей британської моделі юридичної освіти, а також у подальшому розвитку положень щодо тенденцій модернізації магістерської підготовки правників в умовах глобалізації, інтернаціоналізації та цифрової трансформації вищої освіти. Результати дослідження розширюють наукові уявлення про зміст, форми, методи та

механізми забезпечення якості професійної підготовки магістрів права, а також про можливість використання конструктивних ідей зарубіжного досвіду у вітчизняній системі юридичної освіти.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні науково-методичних рекомендацій «Професійна підготовка магістрів права: досвід Великої Британії», у яких обґрунтовано напрями використання інноваційних ідей британського досвіду з метою модернізації професійної підготовки майбутніх юристів в Україні. Основні положення, висновки та рекомендації дослідження можуть бути використані під час розроблення й оновлення освітніх програм, навчальних планів, робочих програм навчальних дисциплін, створення спецкурсів і спецсемінарів, а також удосконалення організації професійної підготовки магістрів права у закладах вищої освіти України. Результати дослідження становлять практичний інтерес для науково-педагогічних працівників, розробників освітніх програм, дослідників у галузі педагогіки вищої школи та порівняльної професійної педагогіки.

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача. Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 10 науково-методичних працях, серед яких: 5 наукових статей (з них 2 – у співавторстві) у фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; 4 публікації у збірниках матеріалів наукових конференцій; 1 методична розробка. Це свідчить, що вимоги МОН України щодо належного оприлюднення та апробації результатів дисертаційного дослідження дотримано в повному обсязі, а основні наукові положення роботи отримали достатнє наукове висвітлення і фахову перевірку.

6. Характеристика структури та змісту дисертації. Науковий апарат дисертаційного дослідження визначено коректно та логічно узгоджено із заявленою темою роботи. Об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження взаємопов'язані між собою та повною мірою відображають спрямованість наукового пошуку. У вступі аргументовано обґрунтовано актуальність теми, розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, наведено відомості щодо апробації та впровадження результатів дослідження, особистого внеску здобувача, а також структури й обсягу дисертації.

Позитивної оцінки заслуговує обґрунтований вибір комплексу методів дослідження. Автором доцільно поєднано теоретичні та емпіричні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, структурно-функційний та компаративно-педагогічний аналіз, спостереження, опитування й бесіди зі студентами та викладачами українських і британських університетів. Це забезпечило всебічне вивчення проблеми, належний рівень достовірності отриманих результатів та адекватність застосованого методичного інструментарію поставленим меті й завданням дослідження.

Робота містить анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел (246 найменувань, із них 173 – англійською мовою), 15 додатків. Загальний обсяг роботи становить 284 сторінки, із них основного тексту – 202 сторінки. Дисертація ілюстрована 16 таблицями та 2 рисунками (схемами, діаграмами).

У першому розділі – «Професійна підготовка магістрів права як міждисциплінарна проблема» – здійснено ґрунтовний аналіз стану дослідженості проблеми професійної підготовки магістрів права у вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі, схарактеризовано вимоги до професійної діяльності й компетентності юристів у Великій Британії, а також виявлено сучасні тенденції розвитку юридичної освіти. Автором систематизовано наукові підходи до професійної підготовки правників, проаналізовано нормативно-правові та організаційні засади функціонування британської системи юридичної освіти, обґрунтовано актуальність вивчення британського досвіду для модернізації підготовки магістрів права в Україні. Позитивної оцінки заслуговує ґрунтовність аналізу англійських джерел, логічність викладу матеріалу та вміння автора виокремлювати суперечності й проблеми, що потребують наукового розв'язання.

У другому розділі – «Організаційно-дидактичні засади професійної підготовки магістрів права в університетах Великої Британії» – висвітлено особливості організації магістерської підготовки правників у британських університетах, обґрунтовано типологію та зміст освітніх програм, охарактеризовано методичні аспекти професійної підготовки магістрів права. Автор переконливо доводить, що британська модель юридичної освіти ґрунтується на поєднанні академічної, практичної та дослідницької складових, забезпечує гнучкість освітніх траєкторій, міждисциплінарність підготовки та орієнтацію на професійні стандарти. У розділі детально проаналізовано використання інноваційних освітніх технологій, діяльність юридичних клінік, симуляційних судових процесів, стажувань та інших практико-орієнтованих форм навчання.

У третьому розділі – «Порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки магістрів права в університетах Великої Британії та України» – здійснено порівняльний аналіз сучасного стану підготовки майбутніх юристів у Великій Британії та Україні, виявлено спільні й відмінні підходи до організації магістерської юридичної освіти, а також обґрунтовано перспективи імплементації інноваційних ідей британського досвіду у вітчизняну систему вищої юридичної освіти. Автором аргументовано окреслено напрями модернізації професійної підготовки магістрів права в Україні з урахуванням сучасних європейських тенденцій, потреб ринку праці та вимог до професійної компетентності правників.

Загалом структура дисертації є логічною, послідовною та повною мірою відповідає меті й завданням дослідження. Зміст роботи характеризується цілісністю, належним рівнем наукової аргументованості та завершеністю розгляду порушеної проблеми.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності. Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих автором праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Сутяги Олександра Станіславовича на тему «Професійна підготовка магістрів права в університетах Великої Британії», є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44),

Під час вивчення дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Поряд із позитивними аспектами наукової праці, представленої для рецензування, відзначимо дискусійні положення, а також висловимо окремі побажання та рекомендації.

1. У роботі ґрунтовно проаналізовано організаційно-дидактичні засади професійної підготовки магістрів права в університетах Великої Британії, проте доцільним було б більш чітко окреслити критерії відбору британських університетів і освітніх програм, які стали основою для порівняльного аналізу. Це дозволило б посилити репрезентативність висновків та конкретизувати особливості окремих моделей магістерської підготовки.

2. Автор детально характеризує сучасні тенденції розвитку юридичної освіти у Великій Британії, однак окремі положення щодо імплементації британського досвіду в українську систему вищої юридичної освіти мають дещо узагальнений характер. Бажано було б ширше конкретизувати механізми практичного впровадження запропонованих рекомендацій на рівні освітніх програм, навчально-методичного забезпечення та організації практичної підготовки магістрів права в Україні.

3. У дисертації значну увагу приділено використанню інноваційних освітніх технологій, юридичних клінік, moot court та практико-орієнтованих форм навчання. Водночас доцільним було б більш розгорнуто висвітлити питання оцінювання ефективності зазначених форм підготовки та критерії визначення їх впливу на формування професійної компетентності майбутніх

правників.

4. У роботі представлено значний масив англomовних джерел і нормативних документів, що є безперечною перевагою дослідження. Разом із тим окремі положення дисертації могли б виграти від ширшого використання сучасних аналітичних матеріалів міжнародних професійних асоціацій і звітів щодо трансформації юридичної освіти в умовах цифровізації та розвитку LegalTech.

5. У процесі характеристики сучасних тенденцій розвитку юридичної освіти автор акцентує увагу на цифровій трансформації та міждисциплінарності підготовки. Водночас перспективним напрямом подальших досліджень могло б стати більш детальне вивчення впливу штучного інтелекту, цифрових правових платформ та технологій LegalTech на зміст і методику професійної підготовки магістрів права.

Утім зазначені зауваження, рекомендації і побажання не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Сутяги Олександра Станіславовича і можуть бути предметом для наукової дискусії.

9. Загальний висновок. Дисертація Сутяги Олександра Станіславовича «Професійна підготовка магістрів права в університетах Великої Британії» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами), а її автор заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Опонент:

Заступник начальника відділу – начальник відділення наукової, науково-технічної діяльності та інтелектуальної власності науково-організаційного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України, доктор педагогічних наук, професор

Олександр ДІДЕНКО